

دانشگاه کاشان

دانشکده علوم انسانی

گروه الهیات و معارف اسلامی (علوم قرآن و حدیث)

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

عنوان

آثار دنیا گرایی انسان از منظر قرآن و حدیث

استاد راهنما:

دکتر مصطفی عباسی مقدم

استاد مشاور:

دکتر محسن قاسم پور

توسط:

علی محمدپورلسانی

شهریور ماه 1392

تقديم به:

ساحت مقدس امام هشتم علی بن موسی الرضا(علیه السلام)

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود. در اینجا لازم می دارم از تمامی اساتید بزرگوار بویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل علم و معرفت و فضایل اخلاقی یاری نموده اند تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد گرامی و بزرگوار جناب آقای **دکتر مصطفی عباسی** مقدم که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان نامه تقبل نموده اند نهایت تشکر و سپاسگزاری را دارم.

از جناب **دکتر محسن قاسم پور** به عنوان مشاور که با راهنمایی های خویش مرا مورد لطف قرار داده اند کمال تشکر را دارم.

همچنین از **دکتر محمد اخوان** و **دکتر حسین ستار** بعنوان اساتید داور که با قبول زحمت، این پایان نامه را مطالعه کردند و در جلسه دفاعیه شرکت نمودند کمال تشکر را دارم.

و نیز از مادر گرانقدر و همسر عزیزم که در تک تک مراحل تحصیل مرا یاری کرده اند کمال سپاسگزاری را دارم.

چکیده

مقوله دنیا و دنیا گرایی و مفاهیمی همچون حب دنیا و دلبستگی یا بیزاری از مظاهر حیات دنیوی همواره دغدغه انسان و جامعه اسلامی و نیز مورد توجه آیات و روایات و سیره و سنت معصومین بوده است. بنابراین کشف مرز بندی ها و دیدگاه های دقیق قرآن درباره محدوده گرایش و توجه به دنیا اهمیت مییابد و از طرفی شناخت ابعاد و آثار مثبت دنیا گرایی اعتدالی و آثار منفی دنیا گرایی میتواند رهنمودهای ارزشمندی در جهت اصلاح امور جامعه اسلامی و قرار گرفتن در مسیر آموزه های کتاب و سنت ارایه نماید.

از آنجا که در لسان روایات، از فقر به عنوان یکی از زمینه های کفر یاد شده است (به عنوان مثال: کاد الفقر أن یكون کفرا / بحار الانوار، ج 19، ص 113) می توان گفت رفاه بعنوان نقطه مقابل فقر، یکی از عوامل سعادت و رستگاری انسان می باشد. از طرفی دنیا محل تلاش و بیستر سازندگی و آماده شدن برای حیات جاودان و سعادت ابدی و کمال انسان است. پس میزان گرایش و پرداختن به این دنیا که در سرنوشت ابدی ما دخیل است اهمیت ویژه پیدا میکند.

در این تحقیق ما با روش کتابخانه ای و جمع آوری اطلاعات و فیش برداری موضوعی و با استفاده از شیوه توصیفی به نگارش و تدوین فصول پایان نامه پرداخته و ذیل توصیف هر مورد به تحلیل و بررسی و ارزیابی عناوین می پردازیم. تا در سایه این مباحث با توجه به اینکه دنیا می تواند مزرعه آخرت و تجارتگاه اولیاء خدا باشد و در صورت برخورد ناصحیح با آن ، زمینه ساز شقاوت و جاودانگی در دوزخ گردد، آثار و پیامدهای گرایش به دنیا را با تکیه بر آموزه های قرآن و حدیث در بصورت فردی (بنیادی ، اخلاقی) و اجتماعی تبیین کنیم.

از جمله آثار بنیادی دنیا گرایی افراطی می توان به افترا به خدا، خیانت به خدا و رسولش، حق ستیزی و ارتداد اشاره کرد. همچنین حرص، بخل، مسخره کردن دیگران و تکبر ، از جمله تبعات اخلاقی و رفتاری دنیا پرستی می باشند و در نهایت می توان به مواردی مانند گمراهی مردم ، تطمیع و تهدید ، کم فروشی ، رشوه خواری و گسترش فساد به عنوان مهمترین پیامدهای اجتماعی دنیا گرایی اشاره کرد.

کلمات کلیدی: دنیا گرایی ، انسان ، قرآن ، حدیث

فهرست مطالب

1 مقدمه

فصل اول : کلیات

- 1-1 موضوع تحقیق 4
- 2-1 اهداف تحقیق 5
- 3-1 فرضیات و سوالات تحقیق 5
- 4-1 پیشینه و تاریخچه تحقیق 6
- 5-1 روش تحقیق 7
- 6-1 شرح کلید واژه ها 7

فصل دوم : معنا و مفهوم شناسی دنیا و دنیاگرایی

- 1-2-1 معنای لغوی دنیا 9
- 2-2-1 معنای اصطلاحی دنیا 11
- 3-2-1 مذمت دنیا در تعالیم اسلامی 12
- 2-3-2-1 متاع قلیل 12
- 2-3-2-2 موجب غرور 12
- 2-3-2-3 لهو و لعب 13
- 2-3-2-4 فانی بودن دنیا 14
- 2-3-2-5 زمینه ساز غفلت از خدا و معاد 15
- 2-3-2-6 دنیای پر از غم و اندوه 15
- 2-3-2-7 مکان تمام گناه ها خطاها 16
- 2-3-2-8 پست ترین چیزها 16
- 2-3-2-9 دنیا محل نافرمانی خدا 17
- 4-2-1 مدح دنیا در تعالیم اسلامی 17
- 2-4-2-1 لزوم بهره برداری از دنیا 17
- 2-4-2-2 جایگاه تجارت 18
- 2-4-2-3 جایگاه عبرت و اندرز 20

- 20 4-4-2- محل نزول وحی
- 21 5-4-2- عمر دنیایی مهمترین سرمایه ی انسانی
- 22 6-4-2- بهترین مکان و زمان برای عبادت
- 23 7-4-2- پل سعادت و خوشبختی
- 23 5-2- نتیجه گیری مفهوم دنیا گرایی

فصل سوم : آثار و عواقب بنیادی دنیاگرایی

- 26 مقدمه
- 26 1-3- غفلت از یاد خدا و حقیقت
- 29 2-3- افترا بر خداوند
- 31 3-3- انکار معاد
- 33 4-3- خیانت به خدا و رسولش (ص)
- 35 5-3- ارتداد
- 36 6-3- بدعت
- 37 7-3- اهمال مکلف از تکالیف دینی
- 39 8-3- به بازی گرفتن دین
- 41 9-3- دین فروشی
- 44 10-3- تحریف
- 47 11-3- لغزش و انحراف
- 49 12-3- کتمان حقیقت
- 52 13-3- حق ستیزی
- 55 14-3- تکذیب حق
- 58 نتیجه

فصل چهارم : آثار و عواقب اخلاقی دنیاگرایی

- 60 مقدمه
- 60 1-4- حرص
- 63 2-4- بخل
- 65 3-4- تفاخر و فخرفروشی

68 تکبر	4-4
71 استهزاء و مسخره کردن مردم	5-4
72 آرزوهای دراز	6-4
74 عیب جویی و سخن چینی	7-4
76 غرور	8-4
78 نتیجه	

فصل پنجم: آثار و عواقب سیاسی - اجتماعی دنیاگرایی

80 مقدمه	
80 گسترش فساد در جامعه	1-5
84 جنگ و خونریزی	2-5
86 دشمن‌گریزی	3-5
92 شکست در جنگ	4-5
93 ربا	5-5
95 محور قراردادن ثروت	6-5
97 گمراهی مردم	7-5
98 تطمیع و تهدید	8-5
100 کم‌فروشی	9-5
103 رشوه‌خواری	10-5
105 طغیان و سرکشی	11-5
110 نتیجه‌گیری	
115 فهرست منابع	

مقدمه

مقوله دنیا و دنیا گرایی و مفاهیمی همچون حب دنیا و دل بستگی به آن، یا بالعکس، بیزاری از مظاهر حیات دنیوی و زهد ورزی، همواره دغدغه انسان و جامعه اسلامی و نیز مورد توجه آیات و روایات و سیره و سنت معصومین بوده است. بنابراین کشف مرز بندی ها و دیدگاه های دقیق قرآن و روایات معصومین (علیهم السلام) درباره میزان گرایش و توجه به دنیا و مظاهر آن، با توجه به شرایط گوناگون زمانی و مکانی اهمیت می یابد. یعنی شناخت ابعاد مثبت دنیا که روایات فراوانی برای مدح آن آمده است و گرایش اعتدالی نسبت به آن و نیز ابعاد منفی دنیا که گرایش افراطی نسبت به دنیا انسان را به سمت آن ابعاد می کشاند، باعث رهنمودهای ارزشمند در جهت اصلاح امور جامعه اسلامی و قرار گرفتن آن در مسیر آموزه های کتاب و سنت الهی باشد.

در این تحقیق ما در پی تحلیل و پاسخ مسائل فوق خواهیم بود تا حقانیت روشنگری قرآن در جهت مربوط به حیات مادی و معنوی انسان اثبات و نگرش و داوری قرآن درباره میزان توجه به دنیا و آثار آن بیش از پیش تبیین گردد.

مقصود از علاقه و تعلق به دنیا وابسته بودن به امور مادی و دنیوی و در اسارت آنها قرار گرفتن است و آن مذموم است. اگر مقصود از علاقه، صرف ارتباط عاطفی باشد مذموم نیست و آن ممدوح است. چون انسان در نظام کلی خلقت همواره با یک سلسله علایق و عواطف و تمایلات آفریده می شود و این تمایلات جزو سرنوشت اوست. لذا آنچه در روایات اسلامی و آیات قرآن نیز مذمت شده است تمایلات فطری نیست. آنچه مذموم است وابسته شدن و تمایل بیش از حد ضرورت به دنیا می باشد که بدیهی است اثرات زیان باری را در پی خواهد داشت که تبیین و تحلیل آنها نه تنها مفید بلکه لازم و ضروری است.

با توجه به آیات و روایات که بعضی از آنها دنیا را مذموم کرده و آن را متاع قلیل، موجب غرور، لهو و لعب، فانی، زمینه ساز غفلت از خدا و معاد، مکان غم و اندوه، محل گناه و خطا و مذمت های دیگر معرفی کرده اند و بعضی دیگر دنیا را محل بهره برداری برای آخرت، جایگاه تجارت، جایگاه عبرت و اندرز، محل نزول وحی، مکان وزمان عبادت، پل سعادت و غیره معرفی کرده اند. حال از مجموع این مدح و ذم ها این نکته باید روشن شود که به کدام دسته از آیات و روایات باید عمل کرد؟! ملاک و معیار چیست و به چه میزان می توان به دنیا و نعمت های آن تعلق خاطر و وابستگی داشت تا به افراط و دنیاپرستی نینجامد؟

در ادامه سرانجام انسان ها و جوامعی که به این تمایزها اعتنایی نکرده و منفعت دنیا را به سرای آخرت ترجیح داده اند را با توجه به آیات قرآن و احادیث نبوی روشن می کنیم. بنابراین بطور جداگانه به آثار دنیاگرایی پرداخته و عواقب و آثار آن را اعم از اثرات فردی (بنیادی، اخلاقی) و اثرات سیاسی-اجتماعی تبیین و تحلیل می کنیم.

از آثار فردی دنیاگرایی، آثار اعتقادی است که مسلم است کسی که دنیاطلب می شود به مرور زمان اندیشه و تفکر او نسبت به هر چیزی اعم از دنیا و زندگی پس از مرگ، تغییر کرده و از حقیقت فاصله می گیرد.

بر اساس آنچه گفته شد، در فصل اول به بیان کلیات و روش تحقیق پرداخته ایم و فصل دوم به بیان مفاهیم و معنانشناسی دنیاگرایی اختصاص یافته است و سپس از فصل سوم آثار و طبقات دنیاگرایی اعم از اثرات فردی (بنیادی و اخلاقی) و اجتماعی ذکر شده و هر مورد بصورت جداگانه و مفصل مورد تحلیل و تبیین قرار گرفته شده است. بر اساس ترتیب اتخاذ شده فصل سوم شامل آثار بنیادی و فصل چهارم شامل آثار اخلاقی می باشد که مجموعاً اثرات فردی را دربر دارد و در نهایت در فصل پنجم طبقات اجتماعی دنیاگرایی مورد تبیین و تحلیل قرار گرفته است و در پایان نتیجه گیری جامع و کامل از کلیه مطالب ارائه شده به خوانندگان تقدیم می گردد.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ موضوع تحقیق

بعضی از پدیده‌ها همچون ابزاری هستند که در مسیر تکاملی انسان می‌توانند اثرات مثبت و رشد دهنده و یا اثرات منفی و افول دهنده بگذارند که نوع اثرگذاری آنان بستگی به نوع بهره‌برداری ما از آن و نگرش ما نسبت به آن را دارد.

یکی از مهمترین این موارد دنیا است که می‌تواند ابزاری برای سعادت واقع شود مانند حدیثی از امام علی(ع) خطاب به شخصی که دنیا را مذمت می‌کرد فرمود:

«مَتَجَرُّ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ»^۱

و یا اینکه خود هدف گردیده و غفلتی بس زیان بار در پی آورد. که این گونه آیات و روایات بسیار فراوان است.

با توجه به آیات قرآن و روایات مطرح شده در مورد دنیا، که بعضی دنیا را مذموم و بعضی آن را ممدوح نموده‌اند این نکته نیز باید روشن شود که به کدام دسته از آیات و روایات باید عمل کرد؟! آیا باید دست از دنیا کشید و رهبانیت را پیشه کرد یا از مظاهر و لذات دنیا استفاده نمود؟! راه سعادت در کدام دسته از آیات و روایات است و چگونه می‌توان به سعادت رسید؟! ملاک و معیار چیست و به چه میزان می‌توان از دنیا و نعمت‌های آن استفاده کرد تا به افراط و دنیاطلبی نینجامد؟

۱. امیرالمؤمنین علی(ع)، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات لقمان، آذر ۱۳۷۹ ش، حکمت ۱۳۱

۱-۲- اهداف تحقیق

از آنجا که در لسان روایات، از فقر به عنوان یکی از زمینه های کفر یاد شده است (به عنوان مثال؛ کاد الفقر أن یكون کفراً/ اصول کافی، ترجمه کمره‌ای، ج ۵، ص ۶۴۰) لذا در وهله نخست این طور به نظر انسان می رسد که رفاه بعنوان نقطه مقابل فقر، یکی از عوامل سعادت و رستگاری انسان می باشد. از طرفی دنیا محل تلاش و بستر سازندگی و آماده شدن برای حیات جاودان و سعادت ابدی است. پس میزان پرداختن و گرایش به این دنیا که در سرنوشت ابدی ما دخیل است اهمیت ویژه پیدا میکند. پس برای این منظور بررسی و تحلیل موارد به شرح ذیل حائز اهمیت است:

۱) شناخت جامع و کامل دیدگاه قرآن و روایات درباره دنیا

۲) شناسایی نگرشهای مذموم و ممدوح از دیدگاه قرآن و روایات نسبت به دنیا

۳) بررسی عملکرد انسان نسبت به این روایات و معنای دنیاگرایی

۴) تبیین پیامدها و آثار دنیاگرایی و دنیا پرستی

۱-۳- فرضیات و سوالات تحقیق

الف) فرضیه ها:

۱) از منظر قران و روایات دنیا گرایی اصالتاً مذموم نیست.

۲) آنچه موجب مذمت دنیاگرایی شده، وجوه منفی آن مانند اتراف، اسراف، تبذیر و مانند آن می باشد.

۳) دنیاگرایی و دنیا پرستی علاوه بر آثار فردی (بنیادی و اخلاقی) از جنبه اجتماعی نیز دارای آثار فراوانی است که باعث ویرانی بنیان جامعه می شود.

۴) استفاده از مواهب دنیا به صورت اعتدالی موجب آبادانی دنیا و زمینه سازندگی معنوی مطلوب خواهد بود.

ب) سوالات:

- ۱) معنا و مفهوم دنیا از منظر قرآن و روایات چیست؟
- ۲) دیدگاه قرآن و روایات نسبت به مدح و ذم دنیا چگونه است؟
- ۳) دنیاگرایی و دنیا پرستی علاوه بر آثار فردی (اعتقادی و اخلاقی) چه عواقب دیگری به دنبال دارد.
- ۴) با توجه به مدح و ذم دنیا در آیات و روایات تا چه حد انسان باید دنبال دنیا رفته و برای آن کوشش کند؟

۱-۴- پیشینه و تاریخچه تحقیق

در بررسی های انجام شده، با تألیفاتی که به صورت مستقل به بحث در باره این موضوع پرداخته باشد، مواجه نشدم، اما کتب، پایان نامه ها و مقالاتی یافت شد که به نوعی به برخی از مباحث مربوط به آن، اشاره داشته است. اینک به چند مورد اشاره می شود:

کتاب ها:

- ۱) فلسفه تاریخ، تألیف مرتضی مطهری
 - ۲) تاریخ تمدن، تألیف علی شریعتی
 - ۳) نگاهی به تاریخ جهان، تألیف جواهر لعل نهرو ترجمه محمود تفضلی
- پایان نامه ها:

- ۱) شناسایی ویژگیهای زندگی دنیا و نقش آن در تربیت انسان از دیدگاه قرآن و تفاسیر شیعه
 - ۲) بررسی آثار فردی و اجتماعی حب دنیا از نظر قرآن و روایات
- مقالات: ۱) هجرت و افول تمدنها در قرآن ۲) عوامل هلاکت و تباهی جامعه

نوآوری این پژوهش در آن است که ماهیت دنیاگرایی و دنیاپرستی و آثار و نتایج آن در قلمرو شخصیت فرد و جامعه و جنبه های مثبت و منفی دنیاگرایی را واکاوی و تحلیل و بررسی می نماید و از این حیث با آثار قبلی که بیشتر به ویژگی های کلی دنیا و مذمت آن پرداخته اند، متفاوت است.

۱-۵- روش تحقیق

روش منتخب در این پایان نامه روش کتابخانه ای می باشد که دانشجو با حضور در کتابخانه، اطلاعات و داده ها را نسبت به واژه دنیا و دیگر واژه های همسان آن جمع آوری و پس از فیش برداری شروع به نگارش و تدوین فصول پایان نامه به شیوه توصیفی می کند و ذیل توصیف هر مورد به تحلیل و بررسی و ارزیابی عناوین می پردازد.

۱-۶- شرح کلید واژه ها

۱. دنیاگرایی (secularism): ریشه آن دنی و به معنای نزدیکتر و پست تر می باشد.^۱
۲. انسان (Human): موجودی که به سبب رشد کمال مغز از دیگر جانوران متمایز است و قدرت بیان افکار به وسیله تکلم و حفظ دارد.^۲
۳. قرآن (Quran): از ریشه قرء و از مصدر قرائت و به معنای خواندن است که از کنار هم آمدن حروف و کلمات و جمع شدن آنها در یک عبارت می آید. و البته قرآن جامع ثمرات و بهره های کتاب های دیگر است.^۳
۴. حدیث (Hadith): به معنای تازه، جدید، نو و در اصطلاح محدثان گفته های رسول خدا (ص) و حکایات و گفتار و کردار وی، گفته ها و خبرهای رسول (ص) و ائمه و جمع آن احادیث است.^۴

^۱ - قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دار الکتب الإسلامیة، چاپ ششم، ۱۳۷۱ ش، ج ۲، ص ۳۶۰

^۲ - معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات سپهر، ۱۳۸۰ ش، ص ۱۳۴

^۳ - راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تهران: انتشارات مرتضوی، بی تا، ۱۳۷۵ ش، ج ۳، ص ۱۸۰

^۴ - دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵ ش، ج ۱، ص ۴۰۵

فصل دوم

معنا و مفهوم شناسی

دنیا و دنیاگرایی

۲-۱- معنای لغوی دنیا

در هر تحقیقی ابتدا باید واژه کلیدی و نیز واژه های مرتبط به واژه کلیدی موضوع تحقیق بررسی شود. برای این گام لازم است به اهل لغت و فرهنگ واژگان و معاجم لغوی مراجعه کنیم. در یک موضوع قرآنی باید بعد از جستجوی مفاهیم واژه ها در فرهنگ واژگان و معاجم لغوی به بررسی معانی مختلف واژه در قرآن و روایات بپردازیم. لغت شناسان معانی مختلفی برای دنیا آورده اند:

۱- دنیا به معنی اوّل که در مقابل آخرت می باشد مانند: «

(حج/۱۱) می باشد و یا آیه: «

«نحل/۱۲۲)۱

۲- دنأ: الدّنیء، من الرجال: الخسیس، الدّون، الخبیثُ البطن و الفرَج، الماجِن. ۲ دنأ: پست از مردان، یعنی فرومایه، دنی کسی است که شکمش و فرجش آلوده باشد، پست و هرزه.

۳- دنو: الدنو یعنی نزدیکی که یا با لذات و جسمانی است یا با حکم و علم، این واژه برای نزدیکی مکانی و زمانی و منزلت و مقام نیز بکار می رود. (الدنو: القرب با لذات، اوبالحکم و یستعمل فی المکان والزمان والمنزلت) و گاهی دنیا در معنی نزدیکتر دره به دورتر است مانند آیه: «

(انفال/۴۲)

زمانی که شما به کرانه نزدیکتر دره بودید و آنها در گوشه دورتر آن. ۳

^۱ - فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم: انتشارات هجرت، ۱۴۱۰ ق، ج ۸، ص ۷۵

^۲ - ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دار صارم، ۱۴۱۴ ق، ج ۱، ص ۷۸

^۳ - حسین بن محمد، راغب اصفهانی، ص ۳۱۹

۴- دنو ، بمعنای خوارتر، نزدیکتر؛ «مِنْ أَدْنَاهُ إِلَى اقْصَاهُ»: از نزدیکتر تا دورتر، پائین، زیر؛ «الْمَوْقُوعُونَ أَدْنَاهُ»: امضا کنندگان زیر؛ «اذْنِي مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ»: از شاه‌رگ گردن نزدیکتر است؛ «أَلْحَدُّ الْأَدْنَى»: کمترین میزان یا درجه چیزی، کمترین حد، کمترین مقدار؛ «الشرق الأدنى»: کشورهای خاور نزدیک که در منطقه شرقی دریای مدیترانه است.^۱

۵- دنیا، تأنیث أدنی ، به معنی نزدیکتر و در مقابل قصوی می باشد. دنیا اقرب است به سوی آدمی به نسبت عقبی.^۲

۶- در قاموس اینگونه بحث می شود : دنو یعنی نزدیکتر شدن ، مانند آیه : «
«(نجم/۸) یعنی پس نزدیک و نزدیکتر شد. اسم فاعل آن دان و دانیه است. مثل آیه: «
«(الرحمن/۵۴) یعنی میوه هر دو بهشت به آنها نزدیک و در دسترس است. و مانند آیه :»
«^۳ یعنی میوه های آن نزدیکتر است .(نسبت به اهل بهشت) و یا مانند آیه :
«^۴ یعنی جلاباب های خویش را بخود نزدیک کنند. ممکن است آیه: «
«^۵ نیز به همین معنی باشد. یعنی می گیرند متاع این زندگی را که نسبت به زندگی آخرت پست تر و ناچیزتر است. در آیاتی دیگر به معنی نزدیکتر است مانند: «
«^۶ یعنی این نزدیکتر است به آنکه گواهی را بطور صحیح ادا کنید. و یا آیاتی دیگر^۷ از قرآن که به معنی نزدیکتر است.^۸

^۱ - معین، محمد، ص ۳۶

^۲ - دهخدا، علی اکبر، ج ۲۳، ص ۲۸۴

^۳ - حاقه/۲۳

^۴ - احزاب / ۵۹

^۵ - اعراف/۱۶۹

^۶ - مائده / ۱۰۸

^۷ - روم/۳، سجده/۲۱، مجاله/۷

^۸ - قریشی، سید علی اکبر، ج ۲، ص ۳۶

۲-۲- معنای اصطلاحی دنیا

زندگی انسان از تولد تا مرگ و آثار و لوازم و هر چه راجع به آن است را دنیا گویند. اما افعال اختیاری بشر که خدا به انجام آنها امر کرده، مانند: نماز، روزه و غیره و یا از انجام آنها نهی کرده، مانند: خوردن شراب و زنا و غیره هر چند از امور واقع در زندگی فانی دنیوی است ولی همانطور که خدا باقی است هر کاری که بشر با نام خدا و یاد او انجام دهد اثرش باقی و اخروی خواهد بود. تا جایی که مقدمات آنها هم اگر خدایی باشد آخرتی است.^۱

و نیز در متون شرعی، دنیا اصطلاحاً به سه معنا به کار می رود:

۱- در برابر آخرت استعمال می شود که عبارت است از هر چه در این جهان و قبل از مرگ به گونه ای به انسان مربوط می شود که عبارتند از گفتار، کردار، خوراک، پوشاک، مسکن، پست و مقام و غیره.

۲- دنیایی ناپسند که از معنای اول اخص می شود.

۳- دنیای پسندیده.^۲

در روایتی از وجود مقدس علی(ع) در همین راستا داریم که: *إِنَّمَا سُمِّيَتِ الدُّنْيَا دُنْيَا لِأَنَّهَا أُذُنِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ سُمِّيَتِ الْآخِرَةُ آخِرَةٌ لِأَنَّ فِيهَا الْجَزَاءَ وَ الثَّوَابَ*.^۳

مفهومی که در روایات مشخص شده به مفهوم اصطلاحی دنیا اشاره دارد و به توضیح آن می پردازد. شاید حکمت اینکه دنیا به معنی پست گرفته شده است این باشد که انسان را به پستی می کشد و به رسوب می افکند. چنین انسانهایی به زمین چسبیده، خشک، سفت، سختند و انبانی هستند از شکم و کیسه ای از شهوت.

روایت دیگری از وجود مقدس رسول اکرم(ص) که در جواب سوال در مورد نامگذاری دنیا فرمودند: *قال لان الدنيا دنية خلقت من دون الاخرة و لو خلقت مع الاخرة لم يفن أهلها كما لا يفنى أهل الاخرة*، قال: فأخبرني لم سميت الاخرة آخرة، قال لأنها متأخرة تجيء من بعد الدنيا، لا توصف سنينها و لا تحصى أيامها و لا يموت سكانها.^۴

^۱ - دستغیب شیرازی، عبدالحسین، قلب سلیم، تهران: دارالکتب اسلامیة، ج ۱۵، ص ۲۲۲

^۲ - مشکینی اردبیلی، علی، درسهای اخلاق، ترجمه علیرضا فیض، قم: پارسیان، چاپ اول، ۱۳۸۰ش، ص ۲۱۴

^۳ - عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، قم: انتشارات اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۴۱۵ق، ج ۱، ص ۵۶۰.

^۴ - همان، ج ۱، ص ۵۶۰

۲-۳- مذمت دنیا در تعالیم اسلامی

در آیات قرآن دنیا با عبارات گوناگونی نکوهش گردیده است. گاهی مستقیماً به مذمت دنیا پرداخته و آن را متاع قلیل، لهُو و لعب و موجب غرور دانسته است که به بعضی از آنها اشاره می‌کنیم.

۲-۳-۱- متاع قلیل :

«^۱.

قرآن کریم می‌فرماید :

سرمایه زندگی دنیا ناچیز است.

قرآن همه دنیا را کم، متاع دنیا را متاع قلیل معرفی می‌کند. زیرا چیزی که گذرا و ناپایدار است اندک است. گرچه در نظر دنیاپرستان زیاده شد و چیزی که دایمی است کثیر است گرچه در نظر دنیاپرستان کم باشد. در آیات فراوان دیگر^۲، دنیا متاع قلیل و اندک معرفی شده است. وهمچنین در آیاتی آخرت را بهتر از دنیا و ماندگارتر از آن دانسته است.^۳ مانند : کوچک شمردن دنیا و اندک دانستن آن، بیان کننده این مطلب است که دنیا ارزش چندانی ندارد که انسان آنرا هم و غم خود قرار دهد و هستی و گوهر وجودی خود را به بهای اندک آن بفروشد. خداوند درباره منافقان و کافران می‌فرماید: ما آنها را مقدار کمی بهره مند می‌کنیم و پس به عذاب دردناک و سنگین مبتلا می‌سازیم.^۴ و نیز به کافران می‌فرماید: از کفرتان بهره اندک ببرید.^۵ و با آنکه درباره دارایی قارون آمده که مخازن سرمایه قارون یا کلیدهای مخازن سرمایه او بر گروه نیرومندی سنگین می‌آمد و در عین حال آنرا قلیل قلمداد کرده می‌فرماید: سرمایه دارتر از قارون را نیز ما نابود کردیم (قصص/۷۸).^۶

۲-۳-۲- موجب غرور

زندگی دنیا تنها یک تمتع و بهره برداری غرور آمیز است، این زندگی و عوامل سرگرم کننده آن از دور فریبندگی خاصی دارد، اما هنگامی که انسان به آن نایل می‌گردد و از نزدیک مظاهر دنیا را لمس می‌کند معمولاً زینت های آن را تو خالی می‌یابد.

^۱ - توبه / ۳۸

^۲ - توبه/۳۸، رعد/۲۶، غافر/۳۹، نساء/۷۷

^۳ - یوسف / ۱۰۹، نحل / ۳۰، انعام / ۳۲

^۴ - لقمان/۲۴

^۵ - زمر/۸

^۶ - جوادى آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، ج ۶، ص ۹۸